

PARK WOLBORSKI W CZORAJ I DZIŚ

foto (1979 r.): Krzysztof Ostalok

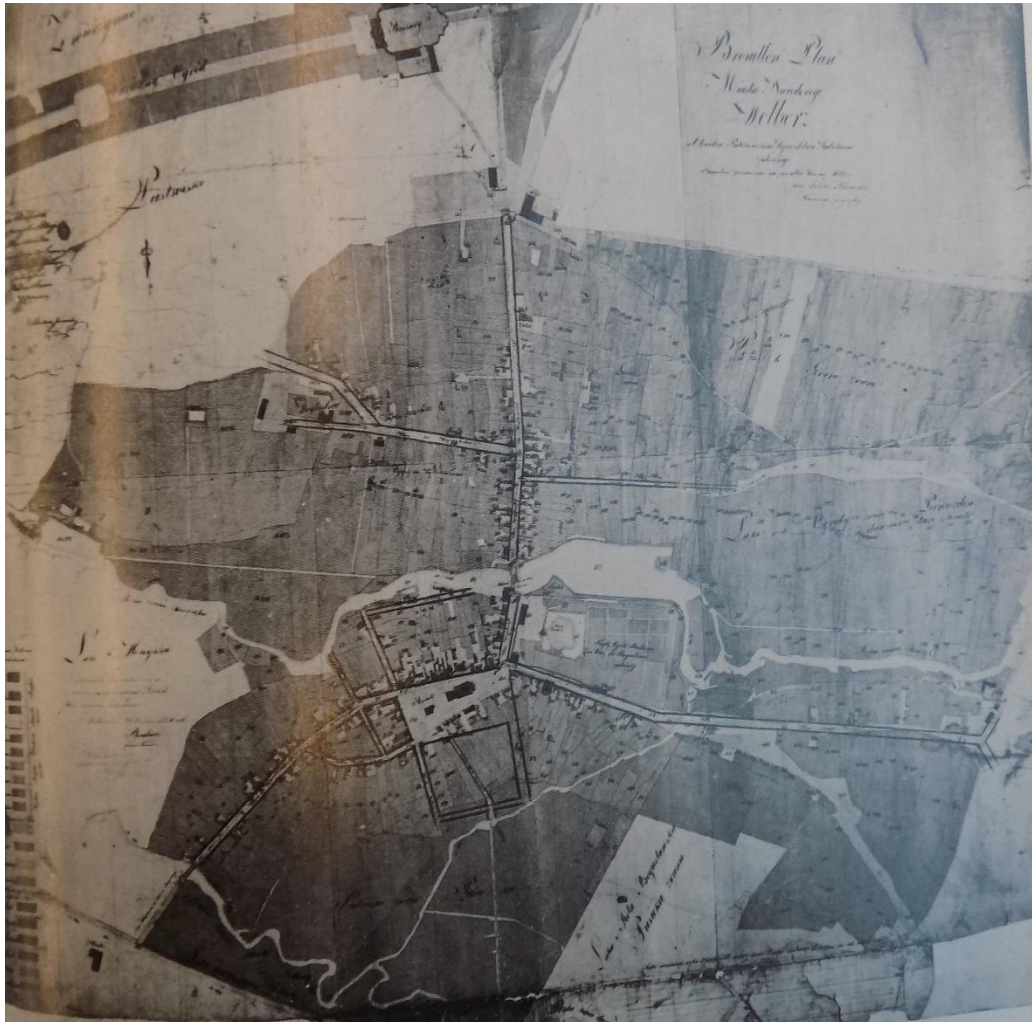
Autorzy: Andrzej Nitek oraz Anna Wilkowska

PARK WOLBORSKI WCZORAJ I DZIŚ - PUBLIKACJA

Jednym z najstarszych osiedli na obszarze woj. łódzkiego jest miasto Wolbórz, który w swojej wiekowej historii przeżywał różne okresy. Od świetnego rozwoju do upadku gospodarczego i pozbawienia praw miejskich oraz gminnych. Położony w widłach dwóch rzek Moszczanki i Wolbórki wymieniony został w falsyfikacie mogielnickim w 1065 r., wtedy to Bolesław Śmiały uczynił nadanie dla klasztoru w Mogile. Bolesław Krzywousty przekazał Wolbórz w 1125 r. wraz z kasztelanią wolborską na wyposażenie nowo powstałego biskupstwa kujawsko-pomorskiego z siedzibą we Włocławku. Jeszcze odnotowany zostaje w buli papieża Innocentego II w 1136 r. jako gród kasztelański z osadą targową. Wkrótce zostaje tu wybudowany zamek a w 1273 r. książę Leszek Czarny nadaje przywilej lokacyjny, by na osadzie mogło powstać miasto na prawie średzkim. Druga lokalizacja miasta następuje w 1357 r. na prawie magdeburskim.

Wtedy to Wolbórz staje się centrum okolicy, miejscem dużych targów, władz samorządowych posiadających komorę celną. Następuje pod opieką biskupów rozwój rzemiosła, handlu i oświaty. Niestety taka prosperita trwa tylko do XVII wieku. Po niej następuje powolny upadek Wolborza. Przyczyniło się do tego na pewno „morowe powietrze” a pod koniec wieku ogromny pożar, który zniszczył całe miasto. Dzieła dopełniły wojska szwedzkie, których żołnierze będąc protestantami niesłuchanie wrogo odnosili się do własności biskupich. Po nich nawet ogromna troska biskupa kujawsko-pomorskiego Antoniego Sebastiana Dembowskiego nie mogła dźwignąć miasta do danej świetności.

Kiedy zamek - siedziba biskupów zostaje zniszczony przez pożar, jeszcze zostaje odbudowany, ale już w skromniejszej formie i przestaje być wygodną rezydencją. Szkie 1. Plan miasta Wolborza z 1824 r. sporządzony przez L. Scharnwebera. Oryginał Woj. Archiwum Państwowe w Łodzi.

Podczas odbudowy miasta po pożarze bp. Antoni Kazimierz Ostrowski postanawia wybudować pałac jako swoją siedzibę w południowo-wschodniej części miasta.

Obecny pałac biskupów kujawskich wraz z otaczającym go parkiem zaprojektowany został przez znanego, włoskiego architekta Francesco Placidiego⁶ na zlecenie biskupa kujawskiego Antoniego Ostrowskiego. Budowa rezydencji trwała co najmniej od 1768 do 1773 roku. Zespół wzniesiono na gruntach rolnych odebranych mieszkańcom Wolborza przez biskupa w rejonie przedmieścia zwanego Zwierzyniec (ryc. 2).

⁶ F. Placidi przybył do Polski z Włoch w latach trzydziestych XVIII w. W okresie budowy pałacu w Wolborzu był już artystą sławnym i cenionym, posiadał tytuł architekta i geometry królewskiego. Pałac w Wolborzu był jednym z ostatnich jego większych dzieł [za:] Wanda Puget, Materiały do dziejów rezydencji w Polsce. Województwo sieradzkie, T. 1, Warszawa 1990, s. 69.

Na nową rezydencję biskupią składały się: pałac, budynki o pierwotnym charakterze mieszkalno-gospodarczym oraz park i zwierzyńiec usytuowane już poza miastem w kierunku południowym, w odległości ok. 1 km od centrum. Dojazd do rezydencji stanowiła szeroka aleja wysadzana czterema rzędami lip, łącząca zespół pałacowy z drogą prowadzącą z Wolborza do Piotrkowa. Bieg jej, pokrywający się z traktem historycznym, uległ w końcu XVIII wieku niewielkiemu przesunięciu ku wschodowi (tj. ku pałacowi), tak że przecinał w połowie aleję lipową⁷. Przesunięcie biegu traktu i jego skrętu ku miastu otwierało perspektywę na pałac od strony dojazdu od Piotrkowa.

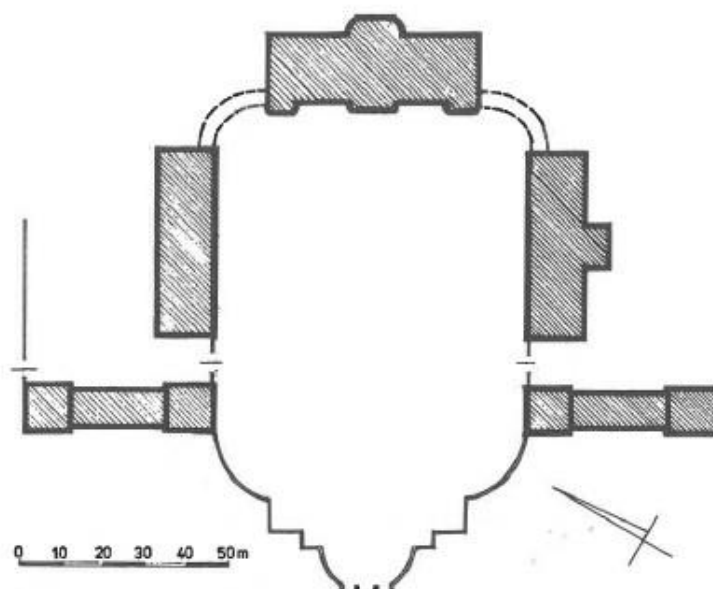
Zespół ulokowano na obszarze o kształcie wydłużonego prostokąta o wymiarach w przybliżeniu 1200x300 m, o osi wzdłużnej z północnego-wschodu na południowy zachód.

Kształt bardzo wydłużonego, prostokątnego terenu, na jakim zaprojektowano zespół pałacowy wraz z ogrodem, wynikać może z układu pierwotnych ról zabranych mieszczanom. Narzucało to konieczność nanizania jakby wielu elementów na jedną oś: zabudowy pałacowej, pomocniczo-gospodarskiej oraz ogrodu reprezentacyjnego.

Budynki skoncentrowano w zachodniej części założenia wokół dużego, prostokątnego dziedzińca o zaokrąglonych narożach. Na wschód od budynków naturalna skarpa opracowana została jako **tarasy ogrodowe**, poza którymi rozciągał się jeszcze **park** z przylegającym doń od południa **terenem zwierzyńca i bażantarni** (ryc. 4) **Dziedziniec główny** zaprojektowany został jako zdecydowanie obszerne ale zamknięte wnętrze o wym. 200x130 m. Na osi

⁷ Tamże, s. 69.

centralnej od północnego-wschodu usytuowano główny korpus **pałacu**, od północnego-zachodu i południowego-wschodu – **dwie duże oficyny** flankujące dziedziniec. Pomiędzy korpusem pałacu a oficynami wybudowano łączniki w postaci ćwierćkolistych **galerii kolumnowych**⁸. Na froncie dziedzińca wzniesiono **cztery pawilony** na planie kwadratu połączone po dwa między sobą niskimi łącznikami o pierwotnym przeznaczeniu na stajnię i wozownię. Dwa wewnętrzne pawilony (bliżej dziedzińca), zwane kordegardami, połączone były z oficynami bramami przejazdowymi prowadzącymi na boczne dziedzińce gospodarcze. Od nich wybiegało ku alei dojazdowej ogrodzenie dziedzińca, poprowadzone linią gierwaną z łuków eliptycznych przerywanych łamanymi uskokiemi, zakończone na wierzchołku główną bramą wjazdową. Rozplanowanie zabudowań pałacowych pokazano poniżej na rycinie nr 3.

⁸ Fundamenty galerii kolumnowych a także schodów ogrodowych zostały odsłonięte podczas badań terenowych prowadzonych w latach 50-tych XX w. przez PP Pracownię Konserwacji Zabytków, Oddział w Łodzi, tamże, s. 80.

Ryc. 3 Plan sytuacyjny zabudowań pałacowych w Wolborzu [w:]

Wanda Puget,

Powstał w ten sposób znakomicie zaprojektowany, charakterystyczny dla baroku **układ zespołu pałacowego – *entre cour et jardin***, czyli „między dziedzińcem a ogrodem”⁹.

Korpus pałacu zaprojektowany został jako budynek dwukondygnacyjny o wymiarach 50x20 m, podpiwniczony z czterospadowym dachem krytym dachówką holenderką. Elewacje pałacu na niewysokim cokole artykułowano wertykalnie pilastrami pomiędzy osiami otworów okiennych. Trzynastoosiowa fasada budynku silnie zaakcentowana została trzema ryzalitami o zaokrąglonych narożach zwieńczonymi frontonami, z czego środkowy – trójkątny ozdobiony został dekoracją typu *rocaille* z napisem pośrodku: *Amicis et Genii* i datą 1773. Elewacja ogrodowa (północno-wschodnia) zaakcentowana została pięcioosiowym ryzalitem. Oficyny boczne zaprojektowano na planie wydłużonego prostokąta jako dwukondygnacyjne budynki kryte czterospadowym dachem wykończonym dachówką holenderką, pawilony - na planie kwadratu kryte dachem namiotowym. Wszystkie budynki w zespole pałacowym wzniesiono z czerwonej cegły na kamiennych fundamentach, elewacje zaś wykończono dwukolorowymi tynkami.

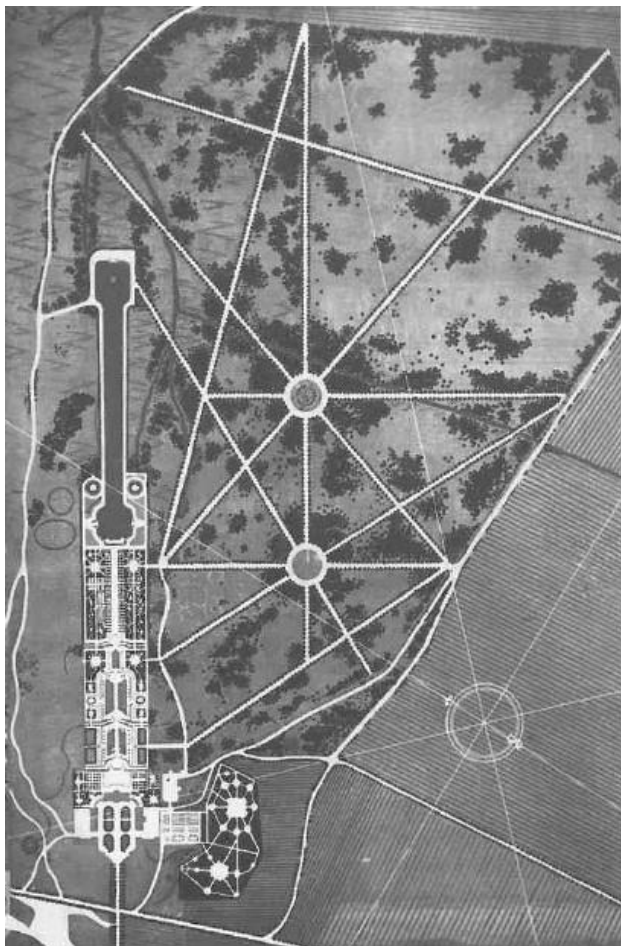
⁹ typ pałacu barokowego, wykształconego we Francji w XVII wieku. Charakteryzuje się tym, iż posiada dziedziniec przedpałacowy oraz ogród za pałacem, rozplanowane na wspólnej osi kompozycyjnej. Zachowało się wiele tego typu założeń, np. w Nieborowie, gdzie ogród składał się z trzech części: obszernego wnętrza salonu przypałacowego ozdobionego płaskimi parterami kwiatowymi, dalej znajdowały się gabinety szpalerowe, a na końcu boskiety. Analogiczne rozplanowanie trójdzielne wykazują także ogrody w Wysocku, Sieniawie oraz późniejszy w Małej Wsi czy wyróżniająca się rezydencja króla Jana III Sobieskiego w Wilanowie otoczona z trzech stron ogrodem.

Ogród, położony po południowo-wschodniej stronie pałacu, zajmował bardzo wydłużoną działkę. Wynikało to z kształtu ról zabranych mieszczanom przez biskupa. Założony został na jednej osi o kierunku z północnego-wschodu na południowy zachód rozciągającej się poprzez **układ czterech tarasów**, ukształtowanych w poprzek stoku wysoczyzny brzegowej ku korytu rzeki Goleszanki, z lekkim odchyleniem od osi stoku.

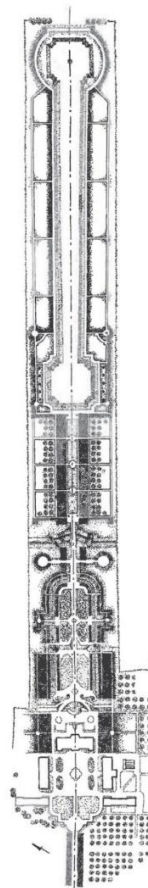
Poszczególne części ogrodu, rozplanowane na czterech tarasach, łączyły bogate układy skarp ziemnych z rampami. Istotą kompozycji ogrodu jest umieszczenie na jednej osi ciągu alei, dziedzińca honorowego, stawu, aż do dalekiego otwartego widoku na otaczający krajobraz. Bezwzględnie przestrzegano tu zasady symetrii. Oś główna podkreślona została długą aleją dojazdową od strony traktu z Piotrkowa Trybunalskiego obsadzoną podwójnymi szpalerami lipowymi. Aleja wjazdowa prowadziła poprzez paradną, złożoną z eliptycznych łuków bramę, na dziedzińiec paradny okolony czterema oficynami. Po północno-wschodniej stronie pałacu rozpościerał się ogród ozdobny, tarasowy, opadający czterema poziomami ku kanałowi. Przedostatni taras miał półkoliste zamknięcie, w formie pergolowych ścian, które tworzyły kulisę prowadzącą do alei lipowej i dalej ku kanałowi. Bardzo wydłużony **kanał wodny** miał na końcach baseny – od strony pałacu większy prawie okrągły, i mniejszy kwadratowy na skraju ogrodu (ryc. 4-6).

Kanał rozszerzał się ku krańcowi, co dawało efekt optyczny skrócenia i zarazem poszerzenia lustra wody. W centralnej, zasadniczej części ogrodu, na osi głównej, zaaranżowane zostały **partery kwiatowe** na trzech kolejnych tarasach flankowane zielenią **boskietów z gabinetami i labiryntami**. W skład

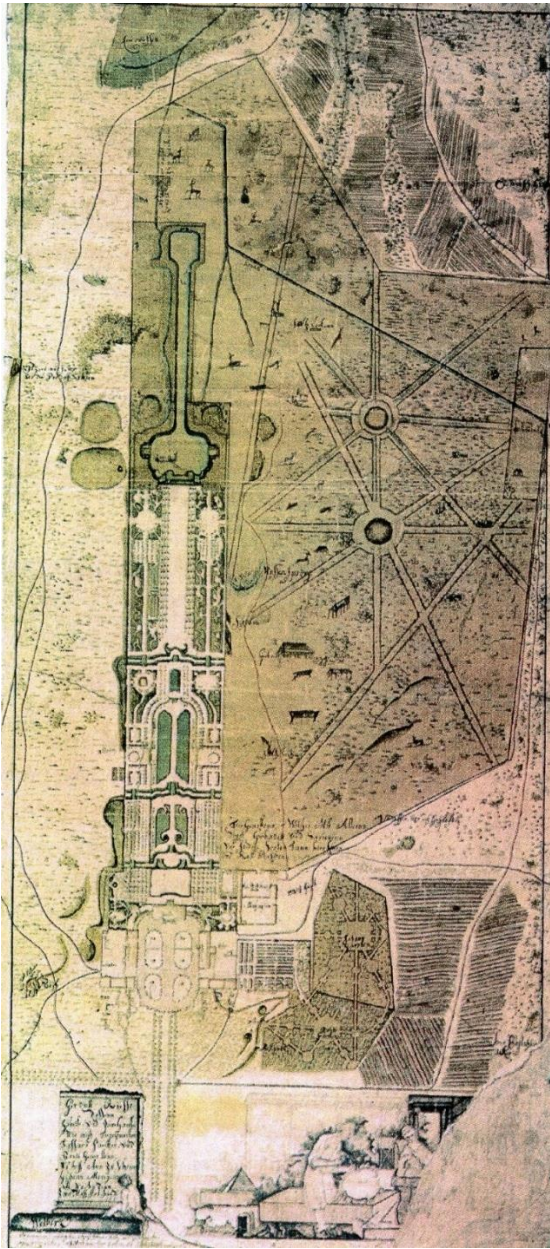
założenia ogrodowego wchodziły również: **bażantarnia**, rozległy **zwierzyniec** z różnego rodzaju **altanami i karmnikami dla zwierzyny**, z gwieżdzistym układem alei (ryc. 3) oraz **sady i ogrody kuchenne** usytuowane od strony południowej założenia.

Ryc. 4 Wolbórz, plan założenia ogrodowego ze zwierzyniec, stan na koniec XVIII w. [w:] *Historia ogrodów, Tom I*, L. Majdecki, Warszawa 1978, 2007.

Ryc. 5 Wolbórz, plan ogrodu wg stanu z 1775 r.[w:] *Historia ogrodów, Tom I*, L. Majdecki, Warszawa 1978, 2007.

Ryc. 6. Wolbórz. Plan założenia pałacowo-parkowego z 1777, Oryg. Archiwum Główne Akt Dawnych w Warszawie, Zb. Kart. sygn. 507-21.

Ministerstwo Kultury
i Dziedzictwa Narodowego

Narodowy
Instytut
Dziedzictwa

60
LAT MISJI

„Dofinansowano ze środków Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego w ramach programu Narodowego Instytutu Dziedzictwa – Wspólnie dla dziedzictwa”.

Ogród ujęty jest w *Rejestrze ogrodów polskich* wraz z planem opracowanym przez prof. Gerarda Ciołka na podstawie planu ze zbiorów Archiwum Głównego Akt Dawnych (ryc. 6) gdzie znalazła się charakterystyka „*Plan niezorientowany; zawiera oznaczenia: budynków zespołu pałacowego, obejmującego: pałac i dwie pary oficyn z dziedzińcem wjazdowym i aleją doprowadzającą do osi pałacu, budynków gospodarczych i ogrodów kuchennych; tarasów ogrodowych wzdłuż głównej osi założenia opadających czterema poziomami ku kanałowi; ramp, i równi pochyłych i skarp, zaznaczonych kreskowo, łączących poszczególne tarasy ze sobą; parterów, pergoli, boskietów i gabinetów, alei doprowadzającej do kanału; drzew w szpalerach, w alejach i pojedynczych; kanału którego plan obejmuje fragment początkowy, część zwierzyńca przylegającego boku do ogrodu*”. Wolbórz wymieniony jest przez prof. Janusza Bogdana w książce *Polskie ogrody ozdobne* (2000) w spisie — *Wykaz znacześniejszych kompozycji ogrodowych, parkowych i krajobrazowych w Polsce* (2000) jako jeden z pośród 447 obiektów. Jego krótką charakterystykę (z powierzchnią 18 ha) podano w katalogu *Parki i ogrody zabytkowe w Polsce. Stan 1991*. O założeniu parkowym, jako przykładzie późnobarokowego zespołu, kilkakrotnie wzmiankują Gerard Ciołek (1954) i Janusz Bogdanowski (2000), który przypisuje mu także cechy ogrodu rokokowego¹⁰ i Longin Majdecki, który wskazuje **ogród w Wolborzu jako najbardziej rozwinięty układ osiowy, z podwójnym parterem haftowym, gabinetami, boskietami oraz kanałem**

¹⁰ *Opinia na temat zabytkowego zespołu pałacowo-parkowego w Wolborzu w związku z ubieganiem się do Narodowego Funduszu Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej w Warszawie o dofinansowanie prac konserwatorskich i rewaloryzacyjnych parku*, dr hab. inż. Agata Zachariasz, Politechnika Krakowska, 2012 r.

wodnym (ok. 450 m), rozciągającymi się na ogólnej długości ponad 1 km¹¹. Jak pisze G. Ciołek „*Nowa rezydencja osnuta została na planie wydłużonego prostokąta o stosunku boków 1:7 i ogólnej długości ponad 1200 m, stając w ten sposób w rzędzie największych ówczesnych polskich założeń pałacowo-ogrodowych*”.¹²

Zespół ogrodowy w Wolborzu należy do grupy symetrycznych ogrodów tarasowych i prezentuje podobny układ rozwiązań przestrzennych jak późnobarokowe założenie pałacowo-parkowe w Narolu (1773). Łączy je także motyw ćwierćkolistych galerii proweniencji włoskiej¹³.

W 1777 roku biskup Antoni Ostrowski odszedł z Wolborza na stolicę gnieźnieńską a pałacem zaopiekował się biskup Józef Rybiński. Następnie od 1807 roku biskup Tomasz Malczewski. Wolborski pałac użytkowany był przez biskupów kujawskich do 1818 roku. Następnie przejęła go Komisja Rządowa Wojny Królestwa Polskiego, lokując w nim w 1834 roku inwalidów wojennych. W latach późniejszych dawna rezydencja biskupia stała się koszarami dla dwóch rot połeckiego pułku piechoty (do 1910 roku).

¹¹ L. Majdecki, *Historia ogrodów T.I*, Warszawa 1978, 2007 r. (s. 416-418)

¹² G. Ciołek, *Ogrody polskie*, Warszawa 1954, s. 89-90.

¹³ J. Ross *Pałac w Narolu*, BHS, XV, 1953, nr 2, s. 48-63.

Ministerstwo Kultury
i Dziedzictwa Narodowego

Narodowy
Instytut
Dziedzictwa

60
LAT MISJI

„Dofinansowano ze środków Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego w ramach programu Narodowego Instytutu Dziedzictwa – Wspólnie dla dziedzictwa”.

Pałac biskupi w Wolborzu. Foto M. R. Witanowski około 1900 r.

Spowodowało to znaczną dewastację pałacu i parku, pogłębioną jeszcze spalaniem go podczas I wojny światowej. W okresie tym bardzo ucierpiały wnętrza rezydencji. W czasie I wojny światowej budynek główny został spalony, odbudowano go w 1937 r. według planu Rudolfa Świerczyńskiego na podstawie opracowanej inwentaryzacji obiektu w 1922 r.¹⁴ W okresie międzywojennym w odbudowanym mieściły się junackie hufce pracy. We wrześniu 1939 roku spaleni uległa południowo-wschodnia oficyna pałacu. Podczas II wojny światowej pałac zajmowali Niemcy.

Pałac główny. Elewacja ogrodowa. Fot. K. Kłos z 1912 r.

¹⁴ Karta ewidencyjna zabytków architektury i budownictwa. Pałac biskupów kujawskich, Pracowania Projektowa ARCHITEKT, 1993 r.

Pałac korpus główny – stan po zniszczeniu 1914-1918 ; Fot. Fabiszewski

Ministerstwo Kultury
i Dziedzictwa Narodowego

Narodowy
Instytut
Dziedzictwa

60
LAT MISJI

„Dofinansowano ze środków Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego w ramach programu Narodowego Instytutu Dziedzictwa – Wspólnie dla dziedzictwa”.

Po 1945 roku pałac był siedzibą różnych placówek pedagogicznych. Użytkowany był m.in. przez: Wyższą Szkołę Gospodarstwa Wiejskiego, Dom Dziecka i Liceum Pedagogiczne. W latach 1950-61 przeprowadzono generalną konserwację i adaptację zespołu pod egidą Przedsiębiorstwa Państwowego Pracowanie Konserwacji Zabytków, Oddział w Łodzi. Prace projektowe rozpoczął S. Janiec, a następnie prowadził je Waław Bald. Wykonano inwentaryzację korpusu głównego i oficyny południowo-wschodniej, studium historyczne oraz badania terenowe. Od 1967 roku dawna rezydencja biskupów kujawskich została siedzibą Zespołu Szkół Mechanizacji Rolnictwa w Wolborzu. W latach pięćdziesiątych XX wieku park przypałacowy został bardzo zdewastowany. Dlatego też Biuro Dokumentacji Technicznej w Łodzi postanowiło pod kierownictwem prof. inż. Kazimierza Chrabelskiego przy udziale Gerarda Ciołka, znanego architekta, planisty ogrodów w Polsce zrekonstruować obiekt. Zespół od 27 maja 1963 r do 15 września 1965 r. przygotował projekt do realizacji. Cały koszt inwestycji, która w zasięgu miała obejmować 2 ha, opiewał na kwotę ponad 90 tys. zł. Mimo tej próby plan rekonstrukcji nie został wprowadzony w życie, a park w dalszym ciągu coraz bardziej pogrąża się w dewastacji. Co kilka lat od 1945 r zmieniali się użytkownicy: było Liceum Ogólnokształcące, Dom Dziecka, Liceum Pedagogiczne a teraz Technikum Mechanizacji Rolnictwa, ale żaden z nich nie przyczynił się do niszczenia parku. Dewastacja powstała znacznie wcześniej, tam właśnie mieściły się koszary wojskowe i przez dziesiątki lat nikt nie troszczył się o zabezpieczenie przed zniszczeniem. Teraz żadna z tych instytucji nie była w stanie pokryć kosztów tej inwestycji.

W 1960 r pałac główny i częściowo oficyny poddane zostały remontowi przez Komitet Obchodów Grunwaldzkich. Teraz należy koniecznie dokończyć elewację wszystkich budynków oraz naprawić dach. Obchody Grunwaldzkie w 1961 r ściągnęły do Wolborza sporą ilość gości. Były władze Komitetu Centralnego, przedstawiciele Ludowego Wojska Polskiego oraz spora liczba widzów. Przyjechali harcerze z całej Polski, rozstawiając miasteczko namiotowe w parku. Liceum Pedagogiczne istniejące w latach 1954-1967 wzięło na siebie dużą część obowiązków związanych z noclegami i wyżywieniem.

Stan prawny obiektu został uznany jako zabytek nieruchomy dopiero w 1967 r i został wpisany jako zespół pałacowy z XVIII wieku. Należy do niego: pałac, oficyna pd.-wsch., oficyna pn.-zach., pawilon pd.-wsch., pawilon pn.-zach., park i aleja dojazdowa oraz 2 aleje dojazdowe, które zostały wpisane dopiero 1974 r.

W sprawozdaniu z działalności Społecznego Opiekuna Zabytków w 1970 r. Stefan Siniarski pisał, że zespół pałacowo-parkowy jest w użytkowaniu przez Technikum Mechanizacji Rolnictwa w Wolborzu. Teren parku wykorzystywany jest na różne boiska sportowe dla młodzieży szkolnej, a staw służy za kąpielisko. Parkowi grozi coraz większa ruina, należy więc jak najszybciej zakwalifikować do ścięcia zmurszałe lipy, inne zaplombować, usunąć przeróżne chwasty i boiska. Otoczenie parku też ulega zmianie ponieważ dobudowuje się ciągle różne szopy i pomieszczenia na sprzęt rolniczo-mechaniczny, dlatego wygląd w części parku jest taki jak na obiektach budowlanych, zanieczyszczenie duże.

Zespół Szkół Mechanizacji Rolnictwa w 1983 r postanowił poszukać śladów istniejącego dawniej na południe od obecnego parku zwierzyńca. Pracę tę

powierzono Pracowni Konserwacji Zabytków we Wrocławiu pod kierunkiem architekta Elżbiety Łysakowskiej. Projekt pod tytułem „Założenie pałacowo-parkowe wraz z terenem zwierzynca” miał na celu ogólną inwentaryzację terenu. Niestety nowa drogowa trasa przelotowa tj. gierkówka biegnąca z Warszawy na Śląsk wybudowana w latach 1972-1976 przecięła teren zwierzynca i w dużym stopniu go zdewastowała. Na północ od nowej drogi znajduje się cały park przyległy do zabytkowego zespołu pałacowego. Jest to teren płaski, w części centralnej schodzący tarasami ku kanałowi na osi założenia. Teren na południe od założenia parkowego i drogi jest łagodnie pofałdowany i sprawia wrażenie płaskiego, mimo niewielkich wzniesień. Ograniczony jest dwiema drogami biegnącymi w kierunku wschód-zachód, będącymi rozwidleniem drogi od trasy gierkowskiej. Pomędzy parkiem a szosą znajdują się skupiska drzew, ale jest to młody las sosnowy.

Domniemany teren zwierzynca znajduje się pomiędzy nową trasą przelotową, a drugą z dróg południowych. Cały teren podzielony jest pomiędzy tereny upraw rolniczych, łąk i pastwisk oraz nieliczne skupiska drzew. Nieliczne są tu widoczne ścieżki i drogi wewnętrzne. W kierunku północ-południe przepływa rzeka, poprzecinana przez wszystkie drogi. Teren wznosi się lekko we wschodnim kierunku, aż do zalesionych niedużych wzniesień. Natomiast park, dawniej tarasowe ogrody ozdobne o kształcie wydłużonego prostokąta, obejmujący również kanał wodny, jest już terenem tylko spacerowym. Całkowity jest brak elementów ogrodu ozdobnego, a wokół kanału posiada już charakter półdziki. Sam kanał ma nieregularne brzegi i w samym końcu znajduje się niewielka wysepka. Niewielkie wzgórki po obu stronach kanału straciły już formę

regularną. Przepuszczalnie były to dawniej platformy widokowe. W parku znajdują się nowe budynki gospodarcze, duża hala i małe pawilony parterowe. Wszystkie te budowle niezmiernie dewastują krajobraz i zakłócają piękny widok na zespół pałacowo-parkowy. Z tego wynika, że na terenie dawnego zwierzyńca nie odnaleziono jego śladów, brak tu przede wszystkim starych drzew, które mogły by posłużyć do odczytania dawnej kompozycji.

W 2002 r zespół w składzie 9-cio osobowym postanowił zrealizować projekt pt. „Rewaloryzacja zabytkowego założenia parkowo pałacowego w Wolborzu”. Założeniem projektu było uporządkowanie roślinności istniejącej i uzupełnienie nowymi nasadzeniami w celu przywrócenia ztraconego przez lata charakteru parku. Pierwszy etap miał polegać na umiejętnym gospodarowaniu stanem istniejącym. Koniecznym będzie usunięcie drzew kolidującym z dawniejszą kompozycją założenia parkowego, które zakłócają osiowy układ kompozycyjny. Duże prześwietlenie istniejących grup olch ma na celu pozostawienie drzew najbardziej wartościowych. Etap drugi polegał będzie na nasadzeniu nowych drzew i roślin i stworzenia wraz z roślinnością istniejącą ścian zieleni po obu stronach kanału. Najstarszymi zachowanymi gatunkami są wiekowe lipy drobnolistne stanowiące zakończenie zabytkowej alei. Niestety drzewa te znajdują się w niewłaściwym lub bardzo złym stanie zdrowotnym. Projekt zakładał usunięcie 87 drzew, których wiek nie przekroczył 100 lat oprócz 2 około 150 letnich. Renowacji miał zostać objęty też kanał wodny znajdujący się w parku. Ostatnia przeprowadzona była w latach 30-tych. Obecnie zamulenie wynosi 0,7 m na długości 520 m i szerokości 30 m. Ogólny stan jest bardzo zły, brzegi zdeformowane oberwiskami, porośnięte są olszami. Zbiornik nie posiada

dopływu, choć w górnej części widać ślady dwóch źródeł, które były motorem zasilania. Widoczny natomiast jest ślad rowu, który mógł służyć do odprowadzenia wód. Należy wzmocnić brzegi faszynami i przywrócić kształt kanału wodnego na wzór planu historycznego z 1831 r wg. Gerarda Ciołka.

Następna dokumentacja techniczna została opracowana przez mgr. inż. Katarzynę Jaskulską specjalistkę gospodarki leśnej na zamówienie Starostwa Powiatu Piotrkowskiego w 2009 r. Dotyczyła ona opracowania pełnej inwentaryzacji zabytkowego drzewostanu, oceny jego stanu zdrowotnego i kompozycyjnego oraz wskazanie koniecznych zabiegów pielęgnacji i konserwacji poprawiających stan zdrowotny drzew w celu jak najdłuższego zachowania drzewostanu. Chociaż park przetrwał do momentu objęcia ochroną konserwatorską w swoich pierwotnych granicach i układ kompozycji założenia ogrodowego jest widoczny do dziś to wymaga natychmiastowej pracy konserwatorskiej. Obecnie rosnące stare lipy drobnolistne, kasztanowce i graby wyznaczają nadal pierwotną kompozycję barokowego ogrodu. Inwentaryzacją zostaje objęty obszar całego drzewostanu na terenie administrowanym przez Zespół Szkół Rolniczych Centrum Kształcenia Ustawicznego. Cała roślinność została zinwentaryzowana a szczególnie objęto pomiarami drzewa. Oprócz wymiarów, ubytków i uszkodzeń wskazano jak należy przeprowadzić pielęgnacje poszczególnych okazów drzew.

Zabytkowy drzewostan tworzy przede wszystkim gatunek lipy drobnolistnej w wieku ok. 240 lat i jest jej 360 szt. Inne gatunki:

Kasztanowiec zwyczajny w wieku ok. 240 lat – 9 szt.

Grab pospolity w wieku 200 lat – 8 szt.

Sosna zwyczajna w wieku 200 lat – 3 szt.

Oprócz tego: klony zwyczajne i jaworowe, jesiony, dęby, topole, sosny, jarzęby i świerki.

W sumie inwentaryzacja objęła łącznie 481 pozycji z czego 426 stanowią drzewa.

Właściwa pielęgnacja drzew ma za zadanie utrzymać roślinę w odpowiednim stanie zdrowotnym, poprawienia stanu w przypadku choroby oraz ograniczenia zagrożenia stworzonego przez środowisko. W zakres pielęgnacji wchodzi zabieg chirurgiczny. Odpowiednia ingerencja w organizm rośliny ogranicza rozkład drewna, przyspiesza regenerację tkanek, przywraca zachwianą równowagę fizjologiczną między częściami osłabionymi a zdrowymi. Prace z zakresu chirurgii drzew powinni przeprowadzić wysoko wykwalifikowani specjaliści z dużym doświadczeniem w zabytkowych drzewostanach. Tylko poprawna technika wykonywania zabiegów spowolni proces starzenia i zamierania, a tym samym poprawi stan zdrowotny drzew.

Głównym elementem identyfikującym przestrzeń Wolborza jest zespół pałacowo-parkowy, który jest jego wizytówką i niezmierną wartością. Oceniając taką wartość należy podkreślić jego aspekty. Jedną to zasadniczą kompozycją zespołu w jego historycznej postaci z drzewostanem, architekturą i naturalnym ukształtowaniem terenu. Inna to zachowanie elementarnych powiązań przestrzennych, krajobrazowych, które w obecnym stanie niestety zostały w znacznym stopniu nieodwracalnie przekształcone i mocno zatarte. Park zaprojektowany został w stylu barokowym. Na jednej osi głównej znalazł się pałac, brama wjazdowa z piękną aleją lipową oraz ogród ozdobny zamknięty

bardzo długim pięknym kanałem wodnym. Wszystko to pokazuje nam, że projektowanie całego obiektu to świadome operowanie różnorodną kształtowaną przestrzenią. Bardzo logiczna jest tu długa, przemyślana perspektywa.

Charakterystycznym elementem kompozycji to jeden z najdłuższych w Polsce kanał. Lustro wodne to element ogrodu barokowego, pozostające pod wpływem szkoły francuskiej. Płaszczyzna wody sprzyja uzyskaniu efektów zwierciadlanych potęgujących wrażenie przestrzenności. Takie wzorce odzwierciedlały topografię, kontekst architektoniczny, a przede wszystkim znakomity gust założyciela. Oczywiście, że jeszcze dziś możliwa jest rekonstrukcja układu parkowego zgodnie do tego rodzaju unikatowych obiektów. Bardzo ważna jest ochrona reliktywów dawnego założenia, dlatego na bieżąco prowadzone powinny być prace konserwatorskie, poprzedzone starannie opracowanym programem i wymaganą dokumentacją. Celem ochrony zabytków jest zapobieganie zagrożeniom mogącym spowodować uszczerbek dla nieocenionej wartości zabytku.

Zdjęcia założenia Pałacowo-parkowego z różnych okresów – pozyskane dzięki uprzejmości mieszkańców Wolborza:

foto (2016r.). Krzysztof Ostalok

foto (2016r.). Krzysztof Ostalok

Ministerstwo Kultury
i Dziedzictwa Narodowego

Narodowy
Instytut
Dziedzictwa

60
LAT MISJI

„Dofinansowano ze środków Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego w ramach programu Narodowego Instytutu Dziedzictwa – Wspólnie dla dziedzictwa”.

foto (2016r.): Krzysztof Ostalok

Ministerstwo Kultury
i Dziedzictwa Narodowego

Narodowy
Instytut
Dziedzictwa

60
LAT MISJI

„Dofinansowano ze środków Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego w ramach programu Narodowego Instytutu Dziedzictwa – Wspólnie dla dziedzictwa”.

foto (2016r.): Krzysztof Ostalowski

foto (2016): Krzysztof Ostalich

foto (2016r.): Krzysztof Ostalok

foto: Krzysztof Ostalok

Ministerstwo Kultury
i Dziedzictwa Narodowego

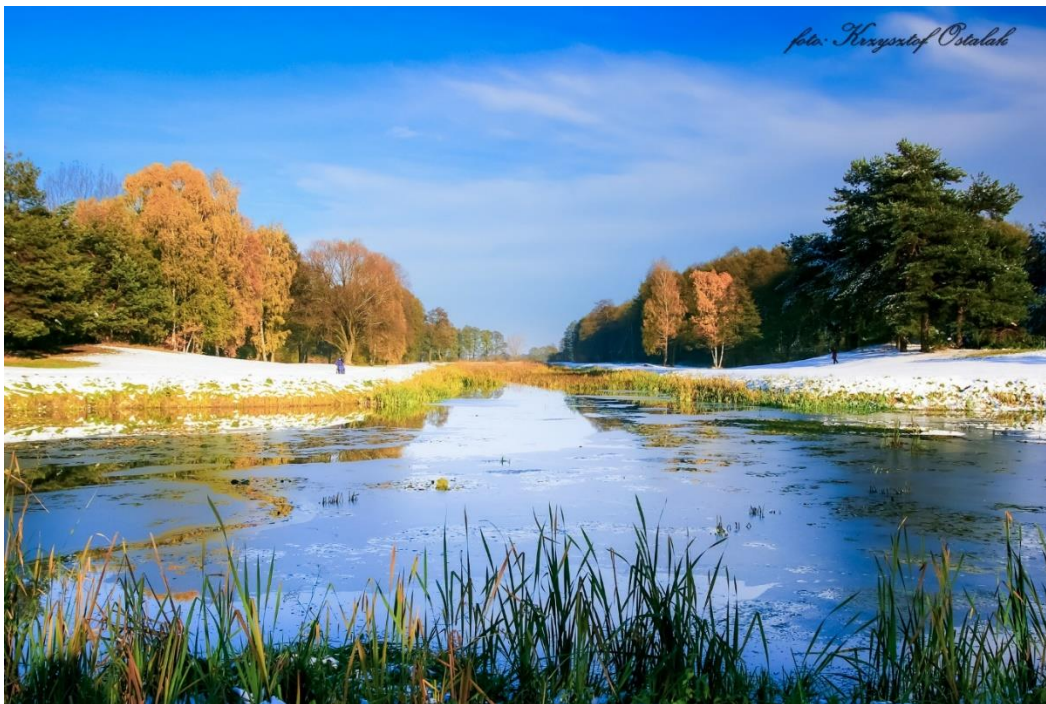

Narodowy
Instytut
Dziedzictwa

60
LAT MISJI

„Dofinansowano ze środków Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego w ramach programu Narodowego Instytutu Dziedzictwa – Wspólnie dla dziedzictwa”.

10. Fragment alei z lip drobnolistnych
w parku w Welborzu
gm. Welbórz woj. piotrkowskie
dn. 26 październik 1981 r.

12. Kanał z wodą otoczony starymi
oichami czaraymi w parku w Wolborzu
gm. Wolbórz wej. piotrkowskie
dn. 26 październik 1981 r.

Ministerstwo Kultury
i Dziedzictwa Narodowego

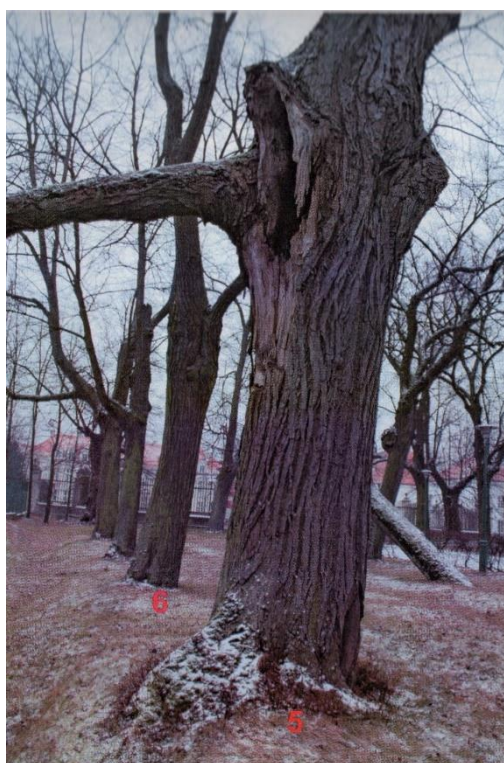

Narodowy
Instytut
Dziedzictwa

60
LAT MISJI

„Dofinansowano ze środków Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego w ramach programu Narodowego Instytutu Dziedzictwa – Wspólnie dla dziedzictwa”.

Dokumentacja techniczna wybranych części zabytkowego drzewostanu wykonana w 2009 r.

Ministerstwo Kultury
i Dziedzictwa Narodowego

Narodowy
Instytut
Dziedzictwa

60
LAT MISJI

„Dofinansowano ze środków Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego w ramach programu Narodowego Instytutu Dziedzictwa – Wspólnie dla dziedzictwa”.

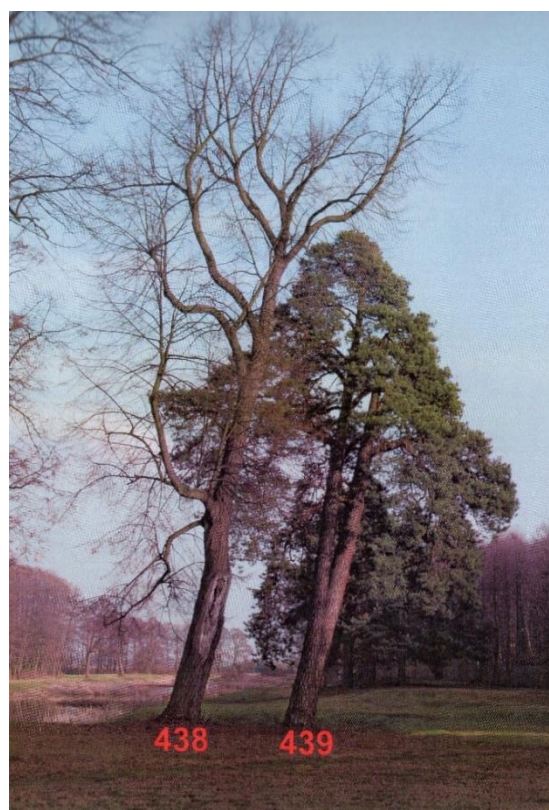

foto (1979 r.): Krzysztof Ostalab

Ministerstwo Kultury
i Dziedzictwa Narodowego

Narodowy
Instytut
Dziedzictwa

60
LAT MISJI

„Dofinansowano ze środków Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego w ramach programu Narodowego Instytutu Dziedzictwa – Wspólnie dla dziedzictwa”.

foto (1979 r.): Krzysztof Ostalok

Ministerstwo Kultury
i Dziedzictwa Narodowego

Narodowy
Instytut
Dziedzictwa

60
LAT MISJI

„Dofinansowano ze środków Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego w ramach programu Narodowego Instytutu Dziedzictwa – Wspólnie dla dziedzictwa”.

foto (1979 r.). Krzysztof Ostalab

foto (1978 r.). Krzysztof Ostalab

foto (1978 r.) J. Krzysztof Ostalab

foto (1978 r.) J. Krzysztof Ostalab

Obóz harcerski 1962 r.

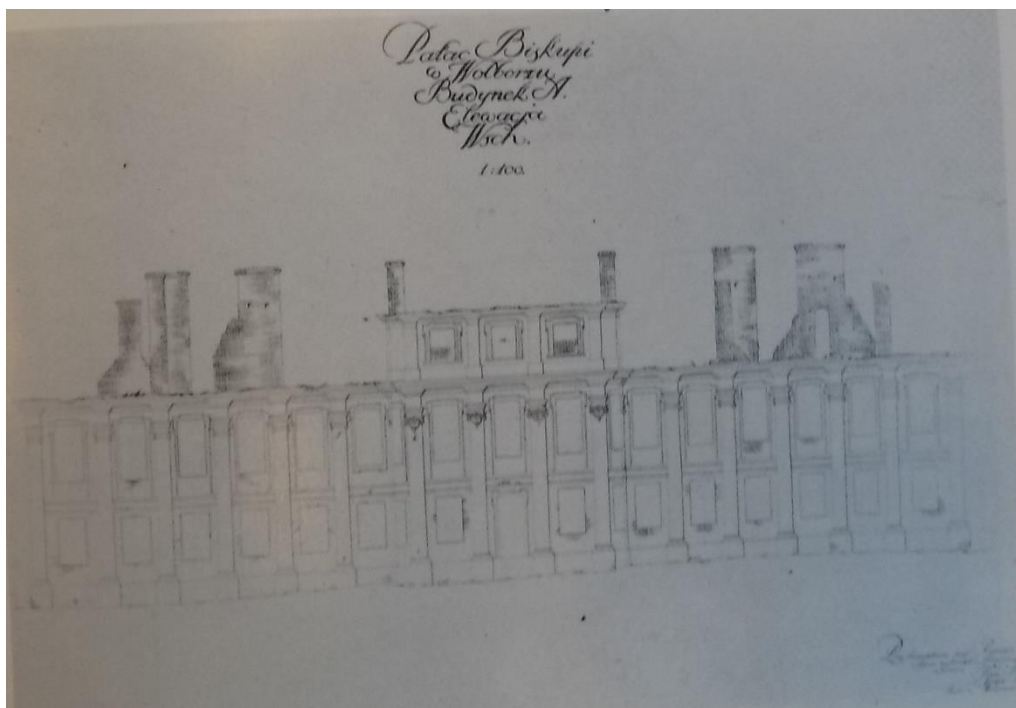

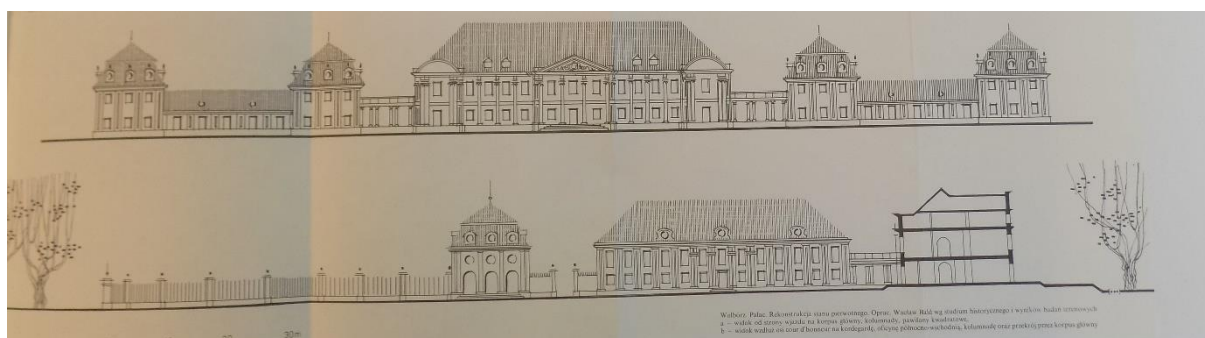
Pałac elewacja od strony Parku – 1962 r.

Pałac kropus główny, elewacja ogrodowa. Inwentaryzacja z lat 1922-1923.

Pałac rekonstrukcja.

Widok na park i kanał 2002 r.

